

**Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
“Вінницька академія безперервної освіти”**

**Кафедра екології, природничих
та математичних наук**
Магістерська кваліфікаційна робота на тему:

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН**

Роботу виконала:

Степаненко Олена Іванівна

Науковий керівник:

Тарасенко Г.С., доктор

педагогічних наук, професор,

професор кафедри екології, природничих

та математичних наук

КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”

Актуальність теми

Увага освіти і громадськості протягом останнього десятиріччя звернена до вивчення проблемам навколишнього середовища і гармонійного розвитку людства. Дослідники акцентують увагу на екологічній освіті, культурі, екологічній свідомості суспільства і дають рекомендації, як за допомогою цього доступними шляхами сприяти збереженню біосфери.

Формування високого рівня екологічної культури залежить від ефективної екологічної освіти, яка на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, збалансованого, сталого розвитку. Основним завданням екологічної освіти в Україні є підготовка громадян, компетентних з різного роду екологічних питань, з високим рівнем сформованої екологічної культури та активною екологічною позицією. Велика надія при цьому покладається на шкільну освіту.

Мета магістерської кваліфікаційної роботи
полягає у вивченні ефективних методів, форм і
засобів формування екологічної компетентності
учнів у процесі вивчення природничих
дисциплін.

Завдання магістерської кваліфікаційної роботи:

1. Здійснити аналіз літературних джерел у контексті проблеми дослідження.
2. Вивчити сучасні методи і форми виховання екологічної компетентності учнівської молоді в процесі навчання дисциплін природничого циклу.
3. Охарактеризувати сучасні організаційно-педагогічні підходи до формування екологічної компетентності школярів.
4. Вивчити та експериментально перевірити вплив екологічних екскурсій на формування екологічної компетентності учнів у процесі вивчення дисциплін природничого циклу.

Об'єкт дослідження – процес формування екологічної компетентності школярів.

Предмет дослідження – еколого-освітній процес в основній школі.

У нашій роботі ми виходили з **гіпотези** про те, що екологічна компетентність сучасного школяра великою мірою залежить від ефективних організаційних форм роботи, серед яких високо результативними є екологічні екскурсії.

Методи дослідження:

- **теоретичні:** аналіз та синтез даних філософії, психології, педагогіки з проблеми формування екологічної компетентності для уточнення сутності базових понять; порівняння, класифікація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для обґрунтування структури, критеріїв і показників, педагогічних умов формування екологічної компетентності учнів; аналіз змісту навчальних програм з основних загальноосвітніх дисциплін з метою виявлення екологічного складника; вивчення масового та передового педагогічного досвіду;
- **емпіричні:** діагностичні (анкетування, тестування, педагогічне спостереження, бесіда, вирішення проблемних ситуацій) для з'ясування ставлення учнів до об'єктів природи, їхніх мотивів взаємодії з природою; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, підсумковий етапи) для визначення стану досліджуваної проблеми, упровадження у практику виховання відповідних педагогічних умов, форм і методів та експериментальної перевірки їхньої ефективності у формуванні екологічної компетентності школярів у процесі практичної природоохоронної роботи;
 - **статистичні:** методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу експериментальних даних, їхньої динаміки, засвідчення достовірності отриманих результатів експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі КЗ «Браїлівський ліцей імені В. О. Забаштанського» Жмеринської міської ТГ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в удосконаленні методики організації екологічних екскурсій як засобу успішного формування екологічної компетентності учнів загальноосвітньої школи в процесі вивчення природничих дисциплін.

Інноваційність результатів дослідження.

В роботі представлено інваріантний підхід до використання організаційних форм еколого-освітньої роботи зі школярами, які спираються на безпосередній контакт дітей з довкіллям з метою захисту навколишнього середовища.

Впровадження результатів дослідження. Основні висновки і практичні рекомендації, викладені у дослідженні, впроваджено в освітній процес КЗ «Браїлівський ліцей імені В. О. Забаштанського» Жмеринської міської ТГ.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції “Vin Smart Eco” (Вінниця, 2023), на засіданнях круглих столів з питань природозбережувальної роботи (КЗ ВАБО, 2022-2023).

Публікації:

Степаненко О.І. Екологічні задачі як засіб формування екологічного мислення школярів . “Vin Smart Eco”. За науковою редакцією Мудрака О.В. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (18-20 травня 2023, м. Вінниця, Україна). Вінниця: КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”, 2023. С. 352-355.

Збірник наукових праць

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
“ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ”

Випуск №3(36)

НАУКОВИЙ ВІСНИК

“Vin Smart Eco”

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ III МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
18-20 ТРАВНЯ 2023 РОКУ

Вінниця
2023

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

З'ясовано, що екологічна освіта, з одного боку, є самостійним елементом в загальній системі освіти, а з іншого боку, виконує інтегративну роль у всій системі сучасної освіти. Основною метою екологічної освіти є формування культури поведінки та відповідного ставлення до природи шляхом інтеграції природничо-наукових та суспільно-гуманітарних знань як фактора виховання екологічної культури через морально-етичне виховання, формування екологічної свідомості і мислення, виховання у молоді відповідального ставлення до навколишнього середовища і здоров'я.

Досліджено, що в основу екологічної освіти закладено принципи гуманізму, систематичності, науковості, наскрізності та неперервності. Раціональні відносини людини з природою базуються на принципах добра і краси, розуму і свідомості, патріотизму й універсалізму, дотримання екологічного права та наукових знань.

Визначено, що екологічна свідомість особистості тісно пов'язана з компетентнісним ставленням учнівської молоді – це широке поняття, що розуміється як відображення в суспільній свідомості взаємодії людини (як істоти соціальної) з природою, передумовою якого є знання об'єктивних закономірностей самої природи та основних екологічних законів.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПІДХОДІВ

З'ясовано, що формування екологічної компетентності в школі завжди відбувається через здобуття екологічної освіти. При цьому, перевагу слід віддавати активним та інтерактивним методам, методам оцінкової діяльності, які базуються на психолого-педагогічних методах ідентифікації, емпатії та рефлексії.

Формування даної компетентності в учнів – це довготривалий процес, під час якого слід враховувати вік учнів, рівень вже сформованих знань, наявний досвід, психоемоційний стан та багато іншого.

Для того аби учень міг прийняти екологічно виважене усвідомлене рішення у процесі взаємодії з природою обов'язковими умовами є володіння ним інформацією про природу, уміння оцінювати всі сторони проблемної екологічної ситуації, піддавати побачене критичній оцінці, навички у визначення спектру варіантів рішень, вміння прораховувати наслідки і екологічні ризики, які часто супроводжуються і соціальними, і економічними ризиками. Означений комплекс знань, умінь і навичок формується, розвивається і тренується впродовж всього життя людини, однак його основи закладаються саме у шкільному віці.

Навколишнє середовище – це важливий, невичерпний і незамінний засіб виховання та навчання, формування екологічної компетентності. Виходячи з того, як розглядали педагоги вплив природи на формування особистості, вона – один з головних чинників впливу на появу і розвиток екологічних почуттів особистості, джерело знань та навичок, здійснює важливий емоційний вплив на дітей.

Серед різноманіття форм екологічної освіти екологічні екскурсії посідають особливе місце і виконують функції, які не може забезпечити жодна з інших форм роботи, оскільки вони сприяють вихованню активності, самостійності учнів, дають можливість системного поглибленого вивчення природного довкілля у безпосередньому контакті з ним.

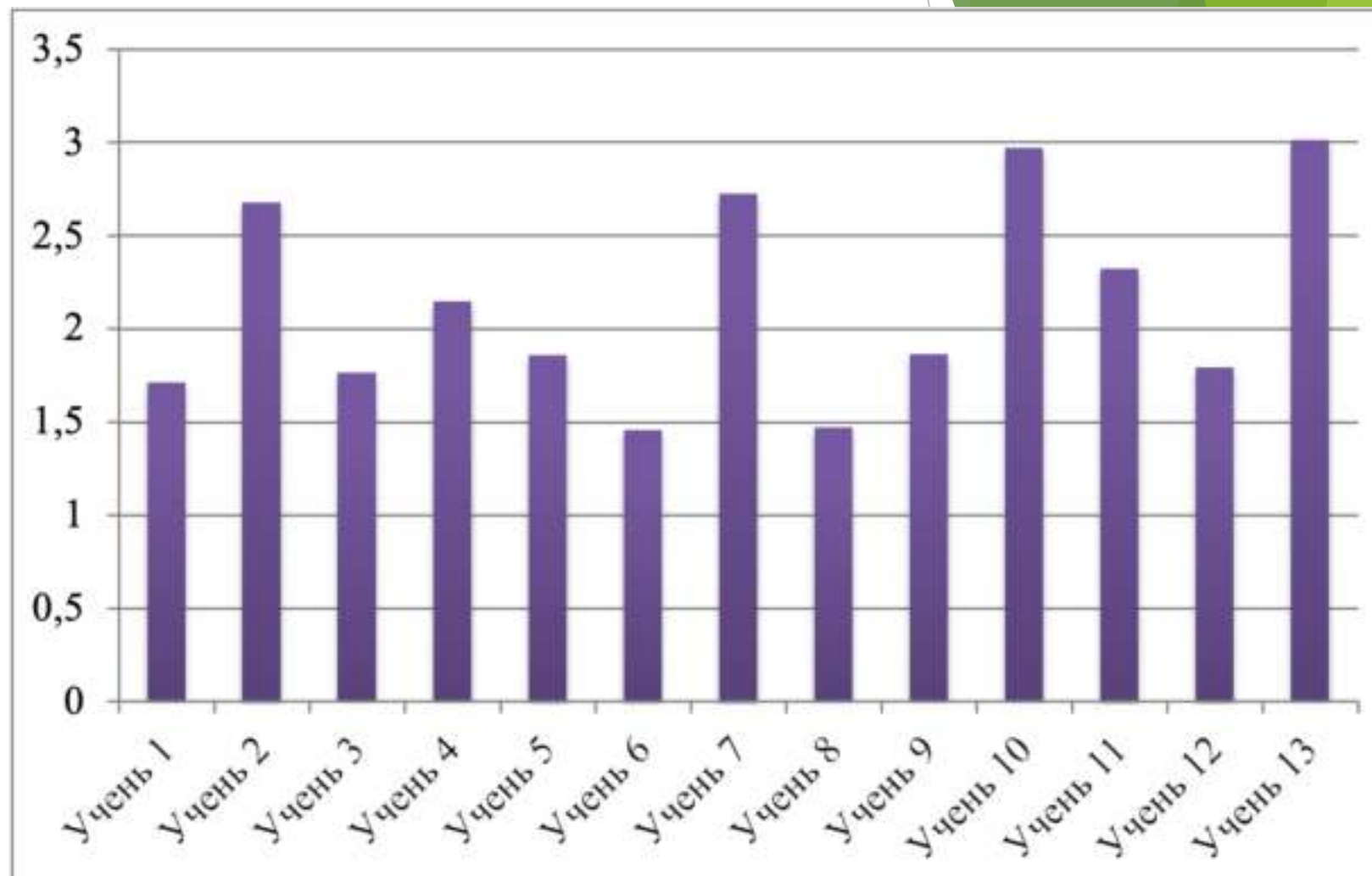
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНИХ ЕКСКУРСІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

На основі отриманих результатів експериментальної роботи можемо стверджувати, що екологічні екскурсії та супутні заходи на екологічну тематику мають велику дидактичну та методичну цінність, тому безперечно їх доцільно активно використовувати в освітньому процесі. За результатами екскурсій діти не лише освоїли теоретичний матеріал, але й практично побачили і зрозуміли те, як зробити свої вчинки більш екологічними.

З метою проєктування ефективності екологічних екскурсій, нами було проведено пілотне дослідження експеримент, у якому взяли участь 23 учні 6-го класу КЗ «Браїлівський ліцей імені В.О. Забаштанського» Жмеринської міської ТГ.

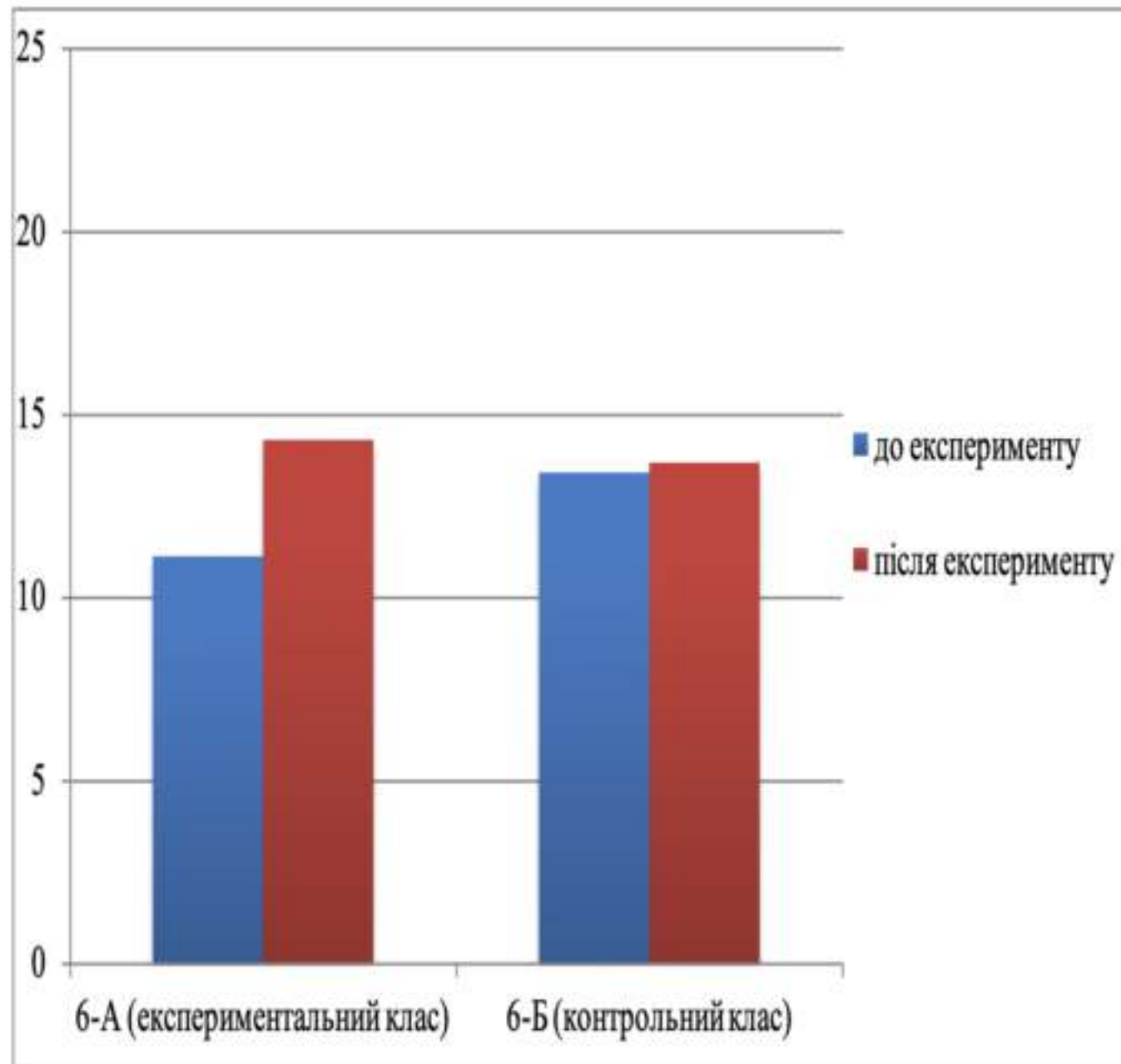
Результати дослідження засвідчили, що всі діти (100%) позитивно ставляться до природи, в переважній більшості випадків вони знають які екологічні проблеми є глобальними. Однак, як це не дивно, 86% плутаються у визначенні екологічних проблем своєї місцевості. Відмітимо, що під час першого опитування діти вважали, що більшості людей байдуже на природу і для цієї більшості не існує певних правил поведінки на природі.

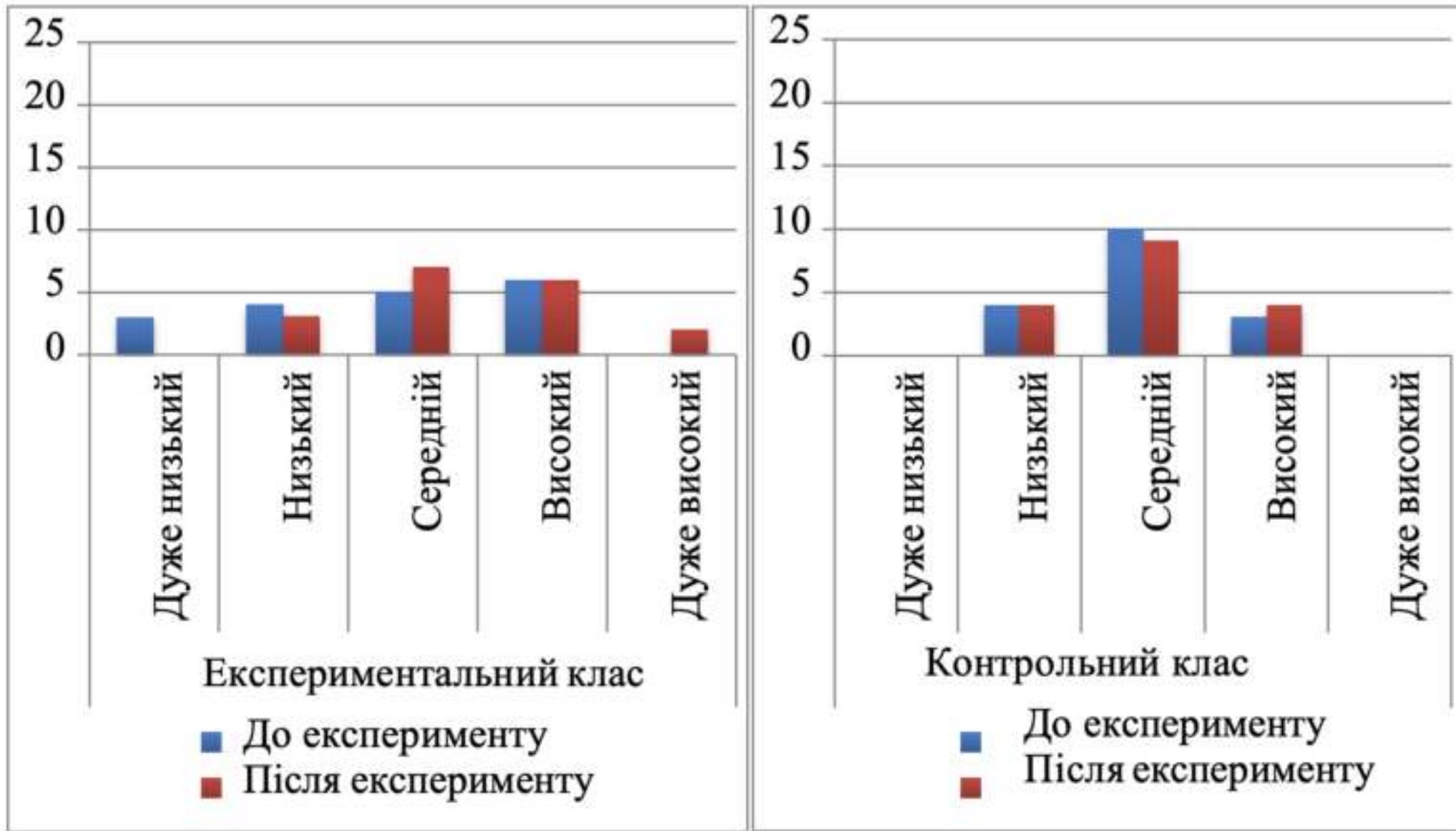
В ході експерименту також було проведене визначення екологічного сліду кожного учня експериментальної групи. Проведена методика дозволила за допомогою нескладних математичних операцій полічити площу земної поверхні, яка необхідна кожній людині для постачання природних ресурсів та поглинання відходів, залежно від потреб.

Показники екологічного сліду учнів експериментального класу КЗ «Браїлівський ліцей імені В. О. Забаштанського» Жмеринської міської ТГ

На основі отриманих результатів експериментальної роботи можемо стверджувати, що екологічні екскурсії та супутні заходи на екологічну тематику мають велику дидактичну та методичну цінність, тому безперечно їх доцільно активно використовувати в освітньому процесі. За результатами екскурсій діти не лише освоїли теоретичний матеріал, але й практично побачили і зрозуміли те, як зробити свої вчинки більш екологічними.

Динаміка сформованості екологічної компетентності учнів експериментальної та контрольної груп

За результатами проведеного педагогічного експерименту на базі КЗ «Браїлівський ліцей імені В. О. Забаштанського» Жмеринської міської ТГ, середнє арифметичне за результатами тестування на визначення рівня екологічної компетентності учнів експериментального класу під кінець експерименту збільшилася з 11,1 до 14,3 (з 25 можливих). Про позитивний вплив запропонованих форм, методів та засобів на формування в учнів екологічної компетентності говорять і результати проміжних анкетувань і опитувальників. Встановлено, що середній приріст рівня екологічної компетентності в експериментальному класі склав +22,02%, що майже в 11 разів більше за цей же показник в контрольному класі і свідчить про те, що застосування екологічних екскурсій у процесі навчання біології позитивно впливає на формування екологічної компетентності в учнів середньої

Висновки

Формування екологічної компетентності учнів – це складний і довготривалий процес, під час якого слід враховувати вік учнів, рівень вже сформованих знань, наявний досвід, психоемоційний стан та багато іншого. Процес про який йде мова здійснюють не лише на уроках, але і у позашкільний та позаурочний час. Серед різноманіття форм екологічної освіти екологічні екскурсії посідають особливе місце і виконують функції, які не може забезпечити жодна з інших форм роботи, оскільки вони сприяють вихованню активності, самостійності учнів, дають можливість системного поглибленого вивчення природного довкілля у безпосередньому контакті з ним. На основі отриманих результатів експериментальної роботи можемо стверджувати, що екологічні екскурсії та супутні заходи на екологічну тематику мають велику дидактичну та методичну цінність, тому безперечно їх доцільно активно використовувати в освітньому процесі. За результатами екскурсій діти не лише освоїли теоретичний матеріал, але й практично побачили і зрозуміли те, як зробити свої вчинки більш екологічними.

Отже, гіпотеза дослідження підтвердилась. Подальшого дослідження потребують шляхи гуманітаризації змісту шкільної екологічної освіти в контексті завдань формування екологічної компетентності школярів.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!